

УДК : 340.132.6 (477)

ПРАВОВІ СТАНДАРТИ В ПРАВОЗАСТОСУВАННІ: ДОСВІД УКРАЇНИ LEGAL STANDARDS IN LAW ENFORCEMENT: EXPERIENCE OF UKRAINE

Удовика Л.Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри історії і теорії держави та права
Запорізького національного університету

Стаття присвячена висвітленню загальнотеоретичних аспектів впровадження й реалізації правових стандартів у правозастосуванні. Проаналізовано впровадження правових стандартів у цивільному, адміністративному, господарському судочинстві, функціонуванні прокуратури й адвокатури. Автор наголошує, що одним із чинників, який сприяє впровадженню й реалізації правових стандартів, є процеси правової глобалізації та інтеграції.

Ключові слова: глобалізація, інтеграція, правові стандарти, права людини, правозастосування, судочинство.

Статья посвящена освещению общетеоретических аспектов внедрения и реализации правовых стандартов в процессе правоприменения. Проанализировано внедрение правовых стандартов в гражданском, административном, хозяйственном судопроизводстве, функционировании прокуратуры и адвокатуры. Автор подчеркивает, что одним из факторов, который оказывает содействие внедрению и реализации правовых стандартов, есть процессы правовой глобализации и интеграции.

Ключевые слова: глобализация, интеграция, правовые стандарты, права человека, правоприменение, судопроизводство.

Article is devoted to general theoretical aspects and implementation of legal standards in law enforcement. Analyzed the implementation of legal standards in civil, administrative, economic proceedings, prosecutors and the functioning of the Bar. The author emphasizes that one of the factors contributing to the implementation and realization of the legal standards are legal processes of globalization and integration.

Key words: globalization, integration, legal standards, human rights, law enforcement, the judiciary.

Постановка проблеми. Суперечливі процеси глобалізації та інтеграції впливають на всі правові процеси і явища, ускладнюють взаємодію між компонентами правової системи, детермінують складно прогнозовані тенденції розвитку національних, міждержавних і міжнародної правових систем. За таких умов загальнотеоретична юридична наука має відповідати викликам часу щодо визначення загальних тенденцій розвитку правової системи, окремих її підсистем і компонентів з метою визначення й обґрунтування найбільш оптимальних напрямів розвитку національної правової системи. Вкрай важливого значення набуває проблема трансформації правозастосування в національній правовій системі, впровадження й дотримання світових правових стандартів правозастосування. Дотримання світових стандартів правозастосування є передумовою інтеграції національної правової системи до європейського правового простору.

Стан дослідження. Аналіз стану дослідження проблеми свідчить, що загальнотеоретичні аспекти правозастосування й правореалізації досліджувалися відомими українськими вченими, здобутки яких стануть у нагоді при аналізі впливу глобалізації та євроінтеграції на правозастосування. Серед них такі вчені, як В. Бабкін, С. Бобровник, Д.Бочаров, Ю.Власов, С. Гусарєв, О. Зайчук, В. Копейчиков, О. Копиленко, М. Кельман, М. Козюбра, О. Мурашин, Н. Оніщенко, О. Пунько, П.Рабінович, С. Рабінович, О. Скакун, Т. Тарахонич, О. Тихомиров, Ю. Тодика, М. Цвік, О. Ющик та ін.. Упродовж останніх років у юридичній науці питання теорії та практики, трансформації окремих форм правозастосовної діяльності все частіше стають предметом наукових досліджень, зокрема українських науковців: С. Рабіновича, М.Рісного, І. Невзорова, О. Уварова, Б. Малишева, Ю. Білас; та російських: М. Волпенко, В. Карташова, М. Малікова, Д. Бочарова та ін.

Особливу цінність мають доробки вітчизняних учених процесуалістів, які одними з перших звернулися до проблем трансформації процесуального права в умовах гло-

балізації, насамперед Є. Гіди, В. Комарова, Є. Кубка, Н. Сакари, О. Беяневича, А. Хворостянкіна та російських учених, роботи яких присвячені безпосередньо трансформації правозастосовної практики в умовах глобалізації, зокрема: О. Лук'янової і В. Балитнікова, Л. Галенської, С. Дегтярева, Т. Нешатасвої, В. Яркова, І. Решетнікова, П. Лаптева, А. Трунки та ін. Таким чином, проблематика трансформації правозастосування в умовах глобалізації є досить актуальною, складною, багатогранною з одного боку, й недостатньо дослідженою – з іншого. Поряд із необхідністю й значущістю дослідження особливостей впливу глобалізації та відповідних трансформацій окремих форм правозастосовної діяльності фахівцями відповідних галузей права, істотне значення має і з'ясування загальнотеоретичних аспектів трансформації правозастосування з метою визначення шляхів і напрямів оптимізації національної правової системи в умовах глобалізації світу й інтеграції правових систем.

Виклад основного матеріалу. Подальший аналіз потребує уточнення поняття «правозастосування». Слід зазначити, що в юридичній літературі питання щодо поняття, змісту, характеру, призначення правозастосовної діяльності, кола суб'єктів, які здійснюють таку діяльність, ще з радянських часів залишається недостатньо розробленим і дискусійним. Погляди науковців умовно можна поділити на дві групи. Прихильники першої точки зору (С. Алексєєв, В. Лазарєв, А. Піголкін, Л. Явич та ін.) застосуванням норм права вважають винесення індивідуально-конкретних державно-владних правових актів при вирішенні юридичних справ компетентними органами держави, громадськими організаціями і посадовими особами. Прихильники другої точки зору (П. Недбайло, М. Строгович та ін.) відносять до застосування норм права не лише діяльність компетентних державних і громадських органів по винесенню індивідуально-конкретних правових приписів, але й дії громадян, юридичних осіб по здійсненню суб'єктивних прав у правовідносинах.

Аналіз свідчить, що правозастосування є важливою складовою функціонування держави й державного апарату, діяльністю, що здійснюється відповідними державними органами чи за їх делегування громадськими структурами яка має певні особливості, насамперед, її притаманний активний, державно-владний характер; здійснюється на основі норм права; результатом застосування норм права є винесення суб'єктом застосування індивідуально-правових приписів, які закріплюються у формі правозастосовного акта; здійснюється у законодавчо встановлених формах і процедурах. Стосовно форм правозастосовної діяльності загально визначено, що основними є такі форми як: оперативно-виконавча, правоохоронна і правосуддя.

Утвердження природно-правової концепції праворозуміння в сучасній правовій теорії й практиці має наслідком формування нових підходів щодо розуміння поняття й змісту правозастосування. У цьому сенсі на увагу заслуговує пропозиція Ю. Білас дефініція правозастосування як «специфічної діяльності уповноважених органів та посадових осіб громадянського суспільства та держави, або ж приватних осіб, спрямовану на сприяння реалізації права як принципу правової рівності в різних формах суб'єктами права, на засадах правової рівності і здійснювану в правових, тобто у відповідних ідеї права, процедурних формах, шляхом створення індивідуально-конкретних рішень, що теж змістовно відповідають ідеї права» [1, с. 4]. Увага авторки на критерієві правності як принципи правової рівності, що лежить в основі правозастосування, зумовлює переосмислення як самого процесу правозастосування так і поняття правозастосовного акту. Таке тлумачення правозастосування має наслідком те, що правозастосуванню повинні підлягати лише правові за змістом, а не за зовнішньою формою норми.

Таким чином, правозастосування є видом державно-владної реалізації права, тобто владною діяльністю компетентних органів і осіб по підготовці та ухваленню індивідуального рішення по юридичній справі на основі юридичних фактів і конкретних правових норм. Правозастосування як складний процес реалізації матеріального права в процесуальній формі є певним показником, який вказує на якість і рівень функціонування національної правової системи, якість управління державою і суспільством, засвідчує те місце, яке посідає особа в правовій системі, збалансовує потреби правозастосовних органів і осіб, які реалізують свої права.

Взявши до уваги той факт, що визначальною тенденцією сучасного з розвитку є глобалізація (правова, економічна, політична), яка впливає більшою чи меншою мірою практично на всі сфери життєдіяльності людини, цілком логічним є припущення, що впливу правової глобалізації зазнає процес правозастосування. Глобалізація загалом, правова глобалізація зокрема, іманентно пов'язані із багатоплановими процесами наростання загального й стандартного у світових правових системах. Стандартизація як складова процесу глобалізації у формуванні й функціонуванні правової системи знаходить свій прояв у правовій стандартизації, у визначенні й встановленні «правових стандартів у сфері функціонування правосуддя, в підприємницькій діяльності, у фінансовій сфері і т. ін.» [2, с. 9-10]. На рівні національної правової системи зазначена тенденція виявляється як на рівні статичних підсистем, так і на рівні динамічних, зокрема у правозастосованні, у визнанні й впровадженні міжнародних правових стандартів правозастосовної діяльності, моделей її організації. Світові правові стандарти істотно впливають на правозастосування в Україні, значна їх частина імплемтується у національну правозастосовну практику. Як зазначають російські вчені О. Лук'янова та В. Балитнікова «глобалізація як макромасштабний і багатоплановий процес наростання загального у світових правових системах на рівні правозастосування виражається у впливі загально визначених

стандартів правозастосовної діяльності й моделей її організації на внутрішньодержавну практику» [3, с. 128-129].

У загальному вигляді під стандартами розуміють комплекс норм, правил, вимог, які приймаються для порівняння з іншими подібними нормами, правилами. Правові стандарти як міжнародні, так і європейські існують у формі стандартів-принципів і стандартів-норм. Найбільш поширеними правовими стандартами-принципами є: верховенства права, рівності, справедливості, демократизму, прав людини та ін. Слід наголосити, що дати вичерпний перелік правових стандартів практично не можливо, адже їх кількість постійно зростає, зважаючи на практику здійснення європейського правосуддя. При цьому й зміст правових стандартів поглиблюється. Аналіз практики застосування Конвенції Судом свідчить, що в його рішеннях відбувається, так би мовити, «фіксація» певного європейського правового стандарту у сфері захисту прав людини як політико-правового принципу, який ґрунтується на результатах аналізування й узагальнення особливостей правових систем держав-учасниць, їх правозастосовної практики, доктрини тощо. Сам факт того, що не існує чіткого переліку стандартів та принципів прав людини, а зміст їх виражається у процесі здійснення європейського правосуддя, також вказує на юснатуралістичну природу європейських стандартів [4, с. 113-124].

В українському досвіді першим кроком у напрямі утвердження міжнародних і європейських правових стандартів, фундаменталізації прав людини стала ратифікація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5]. Ратифікувавши 17 липня 1997 р. Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, Україна ще раз підтвердила незворотність та остаточність нових підходів у галузі прав людини, що були проголошені з прийняттям Конституції. Одним із них є необхідність імплементації європейських стандартів у галузі прав людини в національну правову систему [6, с. 60-88]. Імплементація Україною стандартів-принципів і стандартів-норм, зумовлена, насамперед тим, що Україна як демократична та правова держава визнає принцип примату міжнародного права над національним законодавством. Цей важливий принцип було закріплено у Декларації про державний суверенітет, а пізніше – у ст. 9 Конституції України, де міжнародні договори України, згоду на обов'язковість яких дала Верховна Рада України, визнаються частиною національного законодавства України, а також в інших нормативно-правових актах, зокрема у Законі України «Про міжнародні договори України». Крім того, положення про пріоритет міжнародних договорів закріплені в галузевому законодавстві.

Поряд із приєднанням України до міжнародних договорів, насамперед, із прав людини, що сприяє утвердженню міжнародних правових стандартів державна політика передбачає адаптацію національного законодавства до європейських правових стандартів. Так, ще у 2004 р. із прийняттям Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [7] було визначено механізм, який включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування.

Упродовж останнього десятиліття в Україні триває інтенсивний процес адаптації внутрішнього законодавства до відповідних міжнародних та європейських правових стандартів. Нажаль, слід визнати, що процес адаптації супроводжується значними труднощами й суперечностями, які в кінцевому підсумку не приводить до реального істотного покращення правового забезпечення та захисту прав людини в Україні. Йдеться насамперед, не стільки про визнання й декларування правових стандартів, а про їх практичну реалізацію, про реальний стан впровадження міжнародних і європейських правових стандартів, та

оптимізацію урегулювання суспільних відносин в умовах глобалізації та євроінтеграції. Україна, уклавши низку міжнародних договорів у напрямі євроінтеграції та ратифікувавши правові акти, у яких закріплені відповідні міжнародні чи європейські правові стандарти зобов'язалася здійснювати свої внутрішні функції виходячи із певних стандартів, використовувати їх в процесі правотворчості та правозастосування, усіма центральними та місцевими державними органами, насамперед, за рахунок правоохоронної та судової системи. Реалізація міжнародних і європейських правових стандартів постає у якості умови і засобу досягнення бажаного результату – інтеграції України у європейський правовий простір.

Попри зроблені організаційні кроки у напрямі визнання й впровадження міжнародних правових стандартів загальний стан практики правозастосування в Україні у контексті правових стандартів потребує подальшого вдосконалення. Одним з переконливих свідчень цього – кількість позовів до Європейського суду з прав людини, за якими Україна, поряд із низкою пострадянських держав, впевнено займає перші позиції. На сучасному етапі більш актуальною, на нашу думку, є проблема реалізації правових стандартів, тобто реальне втілення у суспільних відносинах універсальних стандартів-принципів і стандартів-норм загального характеру, що визначають ідеальні зразки, моделі закріплення, реалізації або охорони прав і свобод людини. *Український досвід засвідчує, що між декларуванням і втіленням правових стандартів існує велика прірва.*

Стрімке й неухильне розширення меж економічної, фінансової діяльності спричиняє зростання транскордонних операцій і транскордонних конфліктів. Стає очевидним, що вирішення таких конфліктів можливе за умови міжнародної гармонізації цивільного процесуального права. Саме тому упродовж останніх років процесуалісти наголошують на необхідності вирішення проблем сучасного цивільного процесу в глобальному контексті, зокрема: підвищення ефективності судових процедур, цивільного судочинства, доступу до суду, гармонізації національних систем процесуального права, транснаціонального цивільного процесу та ін. Як влучно зазначає В. Комаров «фундаментальною умовою, яка зараз і в найближчій перспективі все більше визначатиме розвиток процесуального права, є зближення структур національного цивільного процесуального права у зв'язку з глобалізацією» [8, с. 23].

Важливим кроком на шляху розв'язання зазначеної проблеми стало прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [9]. Згідно Закону рішення Європейського суду з прав людини та його практика застосовуються в Україні як джерело права. Зазначимо, що прийняття цього Закону є показником рівня правосвідомості вітчизняних юристів-практиків, бо в ньому спеціально наголошувалося на загальновідомому факті, що практика Європейського суду з прав людини визнається джерелом національного права в країнах, що є членами Ради Європи. У зазначеному аспекті важливу роль відіграє і прийнятий 11 лютого 2010 р. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підстав перегляду судових рішень». Законом внесено низку змін до вітчизняних процесуальних кодексів щодо виконання рішень міжнародних судових установ і знята невизначеність у частині процедури виконання відповідних рішень. Відтоді встановлене міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань під час вирішення справи національними судами є підставою для перегляду справи.

Наступним важливим кроком у напрямі впровадження й реалізації міжнародних стандартів як складової реформування національної судової системи став прийнятий 7 липня 2010 року Закон України «Про судоустрій та статус

суддів» [10], який з одного боку – конкретизує та наповнює реальним змістом положення Конституції України щодо захисту прав людини, а з іншого – вирішує низку питань, пов'язаних з виконанням взятих міжнародних зобов'язань України. Істотно посилилася роль у національній системі захисту прав людини апеляційних судів, які розглядаються Європейським Судом одним із найбільш ефективних засобів захисту прав людини в переважній більшості держав-членів Ради Європи.

Одним із основних проявів впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів на судочинство є впровадження й реалізація міжнародно-правових стандартів судочинства, які є різновидом міжнародних правових стандартів. Як зазначає Є. Кубко «сучасні міжнародно-правові стандарти судочинства – це встановлені нормами міжнародного права й відображені у рішеннях міжнародних юрисдикційних органів процесуальні правила здійснення судочинства, які визнані національною або міжнародною правовою доктриною і мають обов'язковий характер для їх практичного застосування» [11, с. 21-28].

Цілком закономірно, що міжнародно-правові стандарти судового захисту прав людини та їх імплементація в практику правового захисту в Україні стали пріоритетними у наукових дослідженнях останніх років. Водночас, лишаються дискусійними низка важливих питань, зокрема, право на справедливий судовий розгляд, його зміст та складові. Існує думка, що це право має декілька складових елементів (аспектів): право доступу до судової процедури; право на справедливий розгляд у розумний строк незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону; право на публічний розгляд справи; право брати участь в судовому розгляді справи, маючи рівні можливості з іншою стороною; право допитувати свідків та ін. Проте єдиної точки зору із цього приводу все ж таки не існує. Комаров В. та Сакара Н. пропонують виділити такі основні, базові складові елементи права на справедливий судовий розгляд: необтяжений юридичними і економічними перешкодами доступ до судової установи; належна судова процедура; публічний судовий розгляд; розумний строк судового розгляду; розгляд справи незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону [12, с. 16].

Зазначений вище елементний склад відповідає ч. 1 ст. 6 Конвенції, у якому містяться вимоги до судового розгляду: «Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення». У частині 1 наголошується на тому, що в спорі щодо прав та обов'язків цивільного характеру, чи обґрунтованості будь-якого висунутого проти особи кримінального обвинувачення повинен мати місце судовий розгляд, і він має бути справедливим, відкритим, здійсненим протягом розумного строку незалежним, безстороннім і встановленим законом судом. Заслугує уваги той факт, що зазначені умови судочинства неодноразово застосовувались Європейським Судом з прав людини, в тому числі знайшли змістовне висвітлення в більш ніж 200 рішеннях цього суду [13] в справах про порушення державою Україною ст. 6.

Порівнюючи положення § 1 ст. 6 ЄКПЛ (право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом) та умови судочинства, викладені в ст. 1 ЦПК (справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення справ) стає очевидним, що вони хоч і не є тотожними, але за своєю сутністю – проголошують однакові стандарти судочинства. Доцільно звернути увагу й на те, що загальновизнані міжнародні стандарти справедливого судового розгляду стали підґрунтям формування й сучасного розуміння принципів судової влади [14].

Впровадження й застосування правових стандартів в Україні має місце не лише в цивільному, а й в адміністративному та господарському судочинстві, функціонуванні прокуратури й адвокатури.

Глобалізація та євроінтеграція прямо та опосередковано впливають і на трансформацію адміністративного процесу й адміністративного судочинства, які зазнають істотних змін. Правовий досвід Європейського Союзу та здобутки у розвитку адміністративної юстиції країн Європи сприяли впровадженню в Україні адміністративної юстиції. Істотну роль у трансформації відіграє Європейський суд з прав людини, який постановив низку важливих рішень у справах, пов'язаних із тлумаченням ст.6 Конвенції при її застосуванні до адміністративних рішень країн, які підписали Угоду та РС, яка прийняла низку важливих резолюцій та рекомендацій щодо виконання державами-членами рішень Суду, в яких обґрунтовано й сформульовано низку ключових понять і тез стосовно розвитку і функціонування адміністративної юстиції.

Сучасні вчені, досліджуючи новели розвитку адміністративного процесу, звертають увагу на самостійний характер галузі адміністративного судочинства, метою якого є вирішення спорів між громадянами та органами управління [15, с. 27]; особливий вид судочинства та функціонування системи спеціалізованих судів, які здійснюють адміністративне судочинство [16, с. 83]; особливий порядок вирішення адміністративно-правових спорів судами та іншими уповноваженими на те органами [17, с. 47] тощо.

Одним із орієнтирів у проведенні ґрунтовного реформування вітчизняного адміністративного процесу є «європейський адміністративний простір, що містить набір (групу) спільних стандартів діяльності публічних адміністрацій, які визначаються законом та реалізації яких на практиці забезпечується відповідними процедурами та механізмами відповідальності» [18, с. 120]. Як наголошують автори, нині в європейських країнах уніфікації та стандартизації правил і процедур взаємовідносин органів публічної влади з громадянами приділяється надзвичайна увага, що власне, і пояснює наявність чималої кількості нормативних актів, присвячених регулюванню процедурного аспекту функціонування публічної адміністрації» [19, с. 14]; «Україна має розвивати «процедурний» сегмент свого адміністративного законодавства України, базуючись на відповідних нормативних рішеннях провідних європейських регіональних організацій – Ради Європи та ЄС, які сьогодні виступають «лідерами» у процесі систематизації та кодифікації європейських принципів та стандартів у сфері діяльності публічної адміністрації, її взаємовідносин із громадянами» [20, с. 82]; розвитку «інституту матеріальної відповідальності посадових і службових осіб публічної адміністрації за шкоду, завдану приватним особам під час виконання ними службових обов'язків» [18, с. 120]. Отже, аналіз адміністративного законодавства, доктринальних положень європейської теорії адміністративного права й процесу свідчить про необхідність наближення вітчизняного адміністративно-правового регулювання суспільних відносин до єдиних принципів і стандартів. Серед низки важливих стандартів адміністративного судочинства, які мають особливе значення для практики адміністративного судочинства науковці виокремлюють, зокрема: «принципів юридичної визначеності (надійності та передбачуваності); відкритості та прозорості; відповідальності; ефективності та результативності» [20, с. 170]; «більш досконале закріплення правового статусу національної публічної адміністрації» [18, с. 119-120]; «регулювання адміністративних процедур (публічно-сервісних та втручальних, зокрема інспекційних процедур)» та ін.. Таким чином, глобалізація, яка актуалізує та посилює євроінтеграційні прагнення України детермінує трансформацію адміністративного процесу й

адміністративного судочинства, передбачає їх наповнення новими нормами, принципами, елементами які прямо зумовлені чи узгоджуються із міжнародними стандартами, зокрема: інституту адміністративно-правового статусу публічної адміністрації; інституту адміністративної процедури, інституту матеріальної відповідальності публічної адміністрації та ін.. При цьому, права людини залишаються підґрунтям, основою оновлення моделі адміністративної юстиції у контексті подальшого формування засад нової доктрини адміністративного права України.

Стосовно господарського судочинства лід зазначити, що проблема відповідності господарського судочинства міжнародно-правовим стандартам є багатогранною й багатаспектною, містить питання як правового (законотворчого, правозастосовного), так і організаційного характеру, охоплює значну частину загальнонаукової проблематики щодо судово-правової системи. Для господарського судочинства найбільш важливими є наступні стандарти: справедливого й однакового відношення, стандарт мінімального відношення, стандарт ефективності використання юридичних засобів захисту і стандарт стабільності й визначеності юридичних зв'язків.

Впровадження й застосування міжнародно-правових стандартів у кримінальному процесі й кримінальному судочинстві також відіграє основоположну роль. Змінюються принципи кримінального судочинства, система яких визначається відповідно до правових стандартів, зокрема - змагальна форма процесу, пріоритет загальнолюдських цінностей і прав людини, розширення начал диспозитивності та ін. Прикладом може слугувати й реформування інституту затримання підозрюваного в контексті європейських стандартів [21, с. 157-162]. Прийняття нового КПК України є лише початком роботи з удосконалення національного кримінально-процесуального законодавства й практики його застосування, у тому числі з приведення їх у відповідність із міжнародними правовими стандартами.

Сучасний зарубіжний досвід свідчить про значну увагу міжнародної спільноти до проблем функціонування прокуратури у демократичному суспільстві в контексті міжнародних і європейських правових стандартів. Саме тому існує низка міжнародно-правових стандартів щодо прокурорської діяльності та статусу прокурорів, закріплених, зокрема, у Європейській конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Рекомендації Res (2000)19 щодо ролі прокуратури в системі кримінального судочинства, ухваленій Комітетом міністрів Ради Європи 6 жовтня 2000 року, Висновку Конференції генеральних прокурорів Європи (КГПЄ) №3 (2008) «Роль прокуратури поза сферою кримінального законодавства», Висновку КГПЄ № 4 (2009) «Судді та прокурори у демократичному суспільстві», Висновку КГПЄ № 5 (2010) «Прокуратура та ювенальна юстиція – Єреванська декларація», а також Рекомендації Парламентської Асамблеї 1604 (2003) щодо ролі прокуратури у демократичному суспільстві, керованому верховенством права, Звіті Європейської комісії «За демократію через право». Окрім того, зазначені стандарти сформульовано у рішеннях Європейського суду з прав людини (Європейський суд). Таким чином, одним із пріоритетних напрямів реформування діяльності прокуратури стає представництво прокурором інтересів фізичних осіб та держави у суді, посилення захисту прав людини.

У контексті дослідження впровадження з застосування міжнародних правових стандартів заслуговує на увагу функціонування адвокатури, яка розглядається міжнародною спільнотою невід'ємним чинником сучасної цивілізованої демократичної держави. Своєрідним міжнародно-правовим актом співтовариства, в якому закріплюються світові стандарти утворення і функціонування адвокатури закріплено в Основних положеннях про роль адвокатів, які були прийняті у серпні 1990 р. VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам [22, с. 246-249]. Положення норма-

тивно визначили основні засади соціального призначення, організації та діяльності адвокатури у всьому світі. Слід зазначити, що проблематика реформування діяльності адвокатури у напрямі наближення до світових стандартів упродовж останніх років неодноразово обговорювалася у науковій і адвокатській спільноті. Прикладом можуть слугувати публікації вчених у наукових виданнях різних рівнів зокрема, С. Сафулько, В. Святоцької та ін.

Кроком у наближенні української адвокатури до світового рівня організації та діяльності стало прийняття Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [23], метою якого є реформування інституту адвокатури відповідно до загальновісних світових стандартів. Завдяки співпраці з Венеціанською Комісією та Дирекцією з питань правосуддя та людської гідності у складі Генеральної Дирекції з прав людини та верховенства права Ради Європи було сформульовано спільний висновок [24] щодо проекту Закону. У висновку зазначається, що законопроект становить «гарне підґрунтя для нормативно-правового регулювання професії адвоката» [24, с. 214] хоча було наведено багато рекомендацій щодо удосконалення цього законопроекту. Окремі положення спільного висновку були враховані в проекті Закону.

Впровадження й застосування міжнародних та європейських стандартів у вітчизняній правозастосовній діяльності не обмежується окресленими напрямками, проявляється у інших формах правової діяльності: у здійсненні правозастосування органами виконавчої влади України, її спрямуванні до принципу верховенства права, що означає підкорення її народові, зміну її пріоритету із власних інтересів на інтереси людини. Нажаль, сучасна правова практика свідчить, що в цивільному, адміністративному, кримінальному, господарському процесі існують серйозні вади, які унеможливають наближення України до міжнародних і європейських правових стандартів, європейського правового простору. Досвід Європейського Суду у справах проти України свідчить, що однією з ключових проблем є невиконання рішень національних судів у розумний строк загалом, невиконання судових рішень про зобов'язання суб'єктів владних повноважень до вчинення певних дій, надмірне тривалість судових процесів, зокрема. Безумовно існують й інші проблеми, які заслуговують на увагу, та більшість із них тісно між собою пов'язана.

Висновки. Глобалізація активізує впровадження й реалізацію міжнародних правових стандартів у правозастосовну діяльність, а євроінтеграція – прискорює процес приведення у відповідність із європейськими стандартами правових норм національного законодавства, що регламентують правозастосовну діяльність, насамперед, правоохоронну, правозахисну, судову. Світові та європейські правові стандарти впроваджуються в моделі організації правозастосовної діяльності, що знаходить прояв в удосконалюванні організації й діяльності правозастосовних інститутів, у забезпеченні їхньої відповідності загальновісним світовим і європейським моделям. Зростає роль і значення норм, принципів і прецедентів міжнародного права, міжнародних договорів, ратифікованих Україною. Істотно посилюється вплив на правозастосовну практику міжнародних та європейської правових інститутів. Провідну роль у трансформації правозастосовної діяльності в національній правовій системі відіграють практика Європейського суду з прав людини, Рада Європи, ОБСЄ, ЄС, ПАРЄ, діяльність Венеційської Комісії, Генеральної Дирекції з прав людини та верховенства права Ради Європи та ін.

Світова і вітчизняна практика свідчить, що у якості інтегруючих чинників національних процесуальних систем і, водночас, підґрунтям подальших колективних зусиль з гармонізації політики підвищення ефективності цивільного, адміністративного, господарського, кримінального судочинства, функціонування й розвитку інститутів прокуратури й адвокатури стали фундаменталізація прав людини, визнання права на справедливий судовий розгляд, втілених у низку міжнародних документів та утвердження принципу верховенства права.

На шляху утвердження і реалізації міжнародних правових стандартів правозастосування існують численні проблеми, які ускладнюють зазначений процес. Впровадження правових стандартів не призводить до повного заперечення й нівелювання національних особливостей правозастосування, у разі їх відповідності загальним тенденціям розвитку правових стандартів, насамперед, у сфері захисту прав людини. Так Європейський суд із прав людини неодноразово демонстрував глибоку повагу до національного судочинства, зокрема конституційного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білас Ю. Ю. Європейські стандарти прав людини в контексті правозастосування сучасної України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. ю. н. : 12.00.12 – «Філософія права». – Київ 2011. – 18 с.
2. Теоретические и практические аспекты развития правовой системы РФ в условиях глобализации / Гаврилов О. А., Колдаева Н. П., Лукьянов Е. Г., Поленина С. В. // Государство и право. – 2005. – № 12. – С. 9–10.
3. Лукьянова Е. Г. Процессы глобализации в сфере правоприменения в России / Е. Г. Лукьянова, В. В. Балытников // Журнал российского права. – 2006. – № 6. – С. 128–139.
4. Білас Ю. Ю. Юснатуралістичні засади європейських стандартів прав людини / Ю. Ю. Білас // Наук. вісн. Київського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 3 (70). – С. 113–124.
5. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1997. – № 40. – Ст. 263.
6. Тацій В. Імплементация европейских стандартов в галузі прав людини — важный напрям правовой политики Украины / В. Тацій // Право України. – 2010. – № 10. – С. 60–88.
7. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1629-15>.
8. Комаров В. Цивільний процес у глобальному контексті / В. Комаров // Право України. – 2011. – № 10. – С. 22–44.
9. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3477-15>.
10. Про судоустрій та статус суддів. Закон України від 07.07.2010 // Відомості Верховної Ради України. 2010. – № 41–42, №43, № 44–45. – Ст. 529.
11. Кубко Є. Міжнародно-правові стандарти в господарському судочинстві (методологічні питання) / Є. Кубко // Право України. – 2011. – № 6. – С. 21–28.
12. Комаров В. В. Право на справедливий судовий розгляд у цивільному судочинстві : навч. посіб. / В. В. Комаров, Н. Ю. Сакара. – Х., 2007. – 42 с.
13. Перелік рішень, ухвалених Європейським судом з прав людини [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Європейського суду з прав людини. – Режим доступу : <http://www.echr.coe.int/echr/>.
14. Городовенко В. В. Принципи судової влади : монографія / В. В. Городовенко. – Х. : Право, 2012. – 448 с.
15. Брэбан Г. Французское административное право / Пер. с фр. ; под ред. и со вступ. Ст. С. Боботова. – М. : Прогресс, 1988. – 488 с.
16. Зеленцов А. Б. Контроль над деятельностью исполнительной власти в зарубежных странах / А. Б. Зеленцов : учебн. пособие. – М. : Изд-во Российского университета дружбы народов, 2002. – 190 с.

17. Адміністративна юстиція // юридична енциклопедія: в 6 т. / під ред. Ю. С. Шемшученка (відп. ред.) та ін. – К. : Українська енциклопедія, 1998. – Т.1 : А-Г. – С. 47.
18. Мельник Р. Система вітчизняного адміністративного права та євроінтеграція України : до питання пошуку взаємозв'язку / Р. Мельник // Право України. – 2010. – № 8. – С. 116–121.
19. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / авт.-упоряд. В. П. Тимошук. – К., 2003. – 496 с.
20. Права громадян у сфері виконавчої влади : адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / В. Б. Авер'янов, М. А. Бояринцева, І. А. Кресіна та ін. ; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К., 2007. – 588 с.
21. Див.: Уваров В. Реформування інституту затримання підозрюваного в контексті європейських стандартів та Конституції України / В. Уваров // Право України. – 2012. – № 6. – С. 157–162.
22. Основні положення про роль адвокатів, прийняті УІІІ Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 р. // Право України. – 2012. – № 7. – С. 246–249.
23. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 05.07. 2012 р. № 5076 – VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
24. Спільний висновок щодо проекту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» Венеціанської Комісії та Дирекції з питань правосуддя та людської гідності у складі Генеральної Дирекції з прав людини та верховенства права Ради Європи (прийнятий Венеціанською Комісією на 88-й Пленарній сесії 14–15 жовтня 2011 р.) // Право України. – 2011. – №11–12. – С.198–216.